

INSONNING RUHIY HOLATINI O'RGANISHDA PROYEKTIV METODLARNING AHAMIYATI

O.I.Yadgarova

Ilmiy rahbar: p.f.f.d (PhD), dotsent v.b:

S.X.Salimova

SamDChTI Ingliz I talabasi:

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson ruhiy holatini o'rganishda proyektiv metodlarning ahamiyati va afzalliklari bayon etilgan. Psixologiya fanini o'rganishda proyektiv metodlar o'zining alohida o'rniga ega. Negaki, proyektiv metodlarni qo'llamay turib psixologiyaning obykti hisoblangan shaxsni o'rganish mushkul. Shuningdek, maqolada talabalar ishtirokida o'tkazilgan proyektiv metod va uning natijalari tahlili berilgan.

Аннотация. В данной статье описаны важность и преимущества проективных методов в исследовании психического состояния человека. Проективные методы занимают особое место в изучении психологии. Ведь трудно изучать человека, который считается объектом психологии, без использования проективных методов. Также в статье представлен анализ проективного метода и его результатов, проведенный с участием студентов.

Annotation. This article describes the importance and advantages of projective methods in the study of a person's mental state. Projective methods occupy a special place in the study of psychology. After all, it is difficult to study a person who is considered an object of psychology without using projective methods. The article also presents an analysis of the projective method and its results, conducted with the participation of students.

Kalit so'zlar: psixologiya, proyektiv metodlar, individuallik, xarakter, emotsiya, onglilik va ongsizlik, test, geometrik shakllar, ruhiyat.

Ключевые слова: психология, проективные методы, индивидуальность, характер, эмоция, сознание и бессознательное, тест, геометрические фигуры, психика.

Key words: psychology, projective methods, individuality, character, emotion, consciousness and the unconscious, test, geometric figures, psyche.

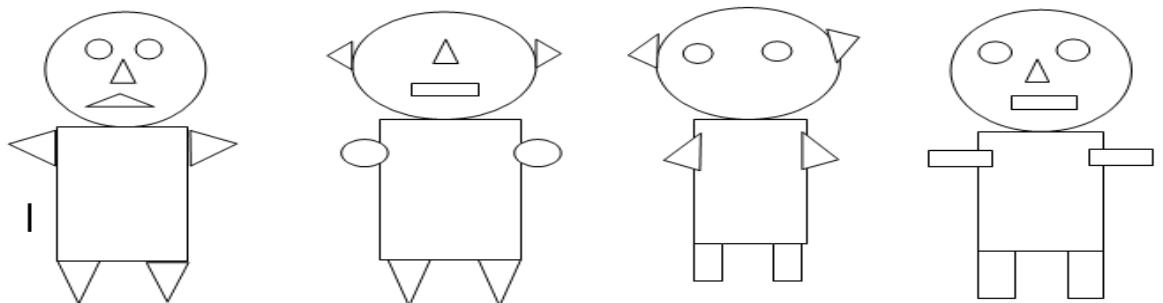
Inson ruhiy holatini o'rganishda proyektiv metodlar o'zining alohida o'rniga ega. Ma'lumki, insonga xos belgilardan biri undagi individuallik hisoblanadi. Har bir insonning o'z ruhiy olami bor, ya'ni hech bir inson bir biriga o'xshamaydi. Demak, yer yuzida milliardlab insonlar bo'lsa, milliardlab individuallik ham mavjuddir. Shu o'rinda ta'kidlab o'tish zarurki, o'tgan yillar davomida inson ruhiyatini o'rganish masalasi dolzarbli bir necha qonun va hujjatlar bilan mustahkamlanib qo'yildi. Jumladan, 2019-yil 7-iyunda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan "Psixologiya sohasida kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va jamiyatda huquqbuzarliklarning

oldini olish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qonunda "Bola ruhiyatida salbiy o'zgarishlarga sabab bo'ladigan omillarni aniqlash uchun ishonch telefoni va "call-center" tashkil etish", "Yoshlar psixologiyasiga oid ko'rgazmali materiallarni tayyorlash" va shu kabi dolzarb masalalar oldinga surilgan. Proyektiv metodlar insondagi o'ziga xos individuallikni o'ziga xos tomonlarini o'rganishda tadqiqotchiga bir qancha qulayliklar beradi. Proyektiv metodlarni o'rganmay turib psixologiyaning obyekti hisoblangan shaxsni o'rganish mushkul. Shu o'rinda proyektiv metodlar haqida to'xtalib o'tishimiz lozim. Bu tushunchani fanga avstriyalik nevrolog va ruhshunos Zigmund Freyd (1856-1939) kiritgan bo'lib, proyeksiya insonlarning onglilik va ongsizligi bilan ko'chirib olgan shaxsiy xarakterlari, tashqi dunyoga o'z munosabatini aks ettirish uchun foydalaniladi. Proyeksiya so'zi lotincha "proyektio" so'zidan olingan bo'lib, "oldinga irg'itish", "tashlash" degan ma'nolarni anglatadi. Proyektiv metodikalarning yaratilish tarixi XX asr boshlariga borib taqaladi. 1904-1905-yillarda K.G. Yung tomonidan ishlab chiqilgan so'zli assotsatsiyalar buning dalilidir. Proyektiv metodlar yordamida inson proyeksiyalarining psixologik mexanizmlari o'rganiladi.

Shuningdek G. S. Friman proyeksiyani:

- 1) Ongsizlik holati, ya'ni insonning bu holatda boshqa kishilarning g'oya, qarash, istak, emotsiya yoki xarakter xislatlarini o'ziga olishi sifatida;
- 2) O'z shaxsiy ehtiyojlarini boshqalarga ko'chirish sifatida;
- 3) Qandaydir tajribaga asoslangan noto'g'ri xulosa chiqarish sifatida qaraydi.[\[1\]](#)

Quyida inson ruhiy holatini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotimizdan bir namuna keltiramiz. Geometrik shakllardan odam rasmini chizish nomli quyidagi proyektiv testni SamDChTI 1-kurs 2301-guruh talabalarida o'tkazdik. Bunda 4 nafar talabaladan geometrik shakllar: uchburchak, to'rtburchak va aylana yordamida odam tasvirini chizish so'raldi. Qatnashchilar odam tasvirini quyidagicha chizishdi:

(1-qatnashchi) (2-qatnashchi) (3-qatnashchi) (4-qatnashchi)

So'ngra chizilgan rasmlardagi shakllar (avval uchburchak, so'ng to'rtburchak va eng oxirida aylana) soniga ko'ra test natijalari e'lon qilindi. Bunda

❖ 1-qatnashchi 631 ko'rsatgichga ega bo'ldi va bu ko'rsatgich 1-tipga, ya'ni ta'lim-tarbiya boshlig'i tipiga mos bo'ldi. Bu tipdagi insonlarda, asosan, o'zini ustun qo'yish, liderlikka intilish yaqqol ko'zga tashlanadi.

❖ 2-ishtirokchi 532 ko'rsatgichga ega bo'ldi va ma'suliyatli ijro etuvchi (ongli va tez qabul qiladigan) sifatlariga ega deb topildi (2-tip). Bu toifa kishilar boshqalardan ko'ra o'sha sohani mukammal o'rganish, o'z ishini ustasi bo'lib, faol mehnat qiluvchi inson hisoblanadi.

❖ 3-qatnashchining ko'rsatgichi 433 bo'lib, bu qatnashchining vahimachi va hadiksirovchilar tipida ekanligi (3-tip), asosan shoirona, ijodiy iste'dod egalari ekanligi aytib o'tildi. Bu tilda iste'dodli, salohiyatli va uddaburonlik xususiyatlari ko'p kuzatiladi.

❖ So'nggi 4-qatnashchi 136 ko'rsatgichni qayd etdi va intellektual odam tipiga kirishi (6-tip), bu o'quvchilar tug'ma kuchli taassurot egalari ekanligi, biroq ular orasida ijodiy intellektual, rassom va faylasuflarning ko'pligi, bu turdagilar o'z ichki dunyolariga asoslanib yashovchi odamlar ekanligi ta'kidlab o'tildi.

Proyektiv metodlarni o'tkazishdan maqsad insonlarning xulq-atvorini va xarakterini o'rganib, ularga hayotda kim ekanligini, motivlarini ko'rsatib berishdir. Bunday test yordamida insonlardagi ongsiz istak va qo'rquvlari ochib berilishi kutiladi. Proyektiv testlar natijasidan psixoterapevtlar insonlardagi ruhiy tushkunlik sabablarini aniqlash va ularga chora ko'rish uchun foydalanishadi. Shu bilan birgalikda, proyektiv metodlarning bir qancha afzallik jihatlari mavjud. Masalan, proyektiv testlar odamlarga o'z fikrlari va g'oyalarini mulohazalar yoki ijtimoiy cheklovlardan qo'rqmasdan ifodalash imkonini beradi (so'rovnomalar yoki rasmiy intervyular). Agar odamlar javob berish orqali o'z fikrlarini erkinroq ifoda eta olsalar, psixologlar ongli va ongsiz mexanizmlarni o'rganishlari mumkin, bu ularga shaxsiy yoki ichki xarakterdagi muammolarni tushunishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, yaratilganiga 1 asrdan oshgan bu metodlar bugungi kunda o'zini oqladi va nafaqat psixologiyada, balki ta'lim, meditsina va boshqa sohalarda ham qo'llanib kelinmoqda. Proyektiv metodlar psixologiya sohasining rivoji uchun alohida hissa qo'shdi desak, yanglishmagan bo'lamiz. Proyektiv metod orqali inson ruhiy holati o'rganilganda, insonlarning onglilik va ongsizligi bilan ko'chirib olgan shaxsiy xarakterlari, tashqi dunyoga o'z munosabatini aks ettirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 07.06.2019 yildagi 472-son
2. Evdokimov VI Aviatsiya mutaxassislari uchun psixologik diagnostikada proektiv metodlar -M.; Voronej, 2001 yil.
3. Burchak A.F. Proektiv texnikaning imkoniyatlari chegaralarini nazariy o'rganish. Proektiv psixologiya/Ilmiy, ed R. Rimskaya, L. Kirillov; Per. ingliz tilidan M. Budynina va boshqalar - Moskva: Aprel matbuoti: EKSMO -Press, 2000 yil Moskva: Aprel matbuoti: EKSMO -Press, 2000 yil.

4. Большой энциклопедический психологический тест. Москва. 2006
5. <https://aim.uz/referaty/59-psikhologiya/77137-proyektiv-metodikalar.html>
6. <https://Lex.uz/> / <https://lex.uz/uz/docs/-4367731#-4369665>
7. Gaybullaev Otabek Muhammadievich Philosophical fundamentals of including national values in the aesthetic culture of personality in the period of globalization. *Psychology and education* (2021) 58 (2): 6207- 6213.
8. Otabek Mukhammadievich Gaybullaev reflection of the development of aesthetic culture in Uzbekistan in national and universal values. *International journal of philosophical studies and social sciences*. 2021 23 p.
9. Kholikov, Yu O. "Pedagogic science." *vestnik magistracy* (2022): 102.
10. Artykovich, Khalikov Yunus. "Culture of international tolerance as a basic principle of humanity and peace." *Evraziyskiy zurnal akademicheskikh issledovaniy* 1.9 (2021): 420-425.
11. Yunus Ortikovich, H. (2022). The importance of moral values in the development of a culture of tolerance in youth. *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 1(3), 65–69.
12. Khalikov, Y. "The role of ethics and education in the development of tolerance relations between Uzbekistan and the nation in the process of development." *International Conference on Problems of Improving Education and Science*. Vol. 1. No. 02. 2022.
13. Yunus Ortikovich Kholikov, . (2021). Philosophical Fundamentals Of The Culture Of Tolerance. *The American Journal of Social Science and Educational Innovations*, 3(09), 48–51.
14. Yunus Ortikovich, H. (2022). The importance of moral values in the development of a culture of tolerance in youth. *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 1(3), 65–69.